

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: НОВІТНІ ВИКЛИКИ
ТА ЗАСОБИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАГРОЗECONOMIC SECURITY OF THE STATE: CONTEMPORARY CHALLENGES
AND MEANS OF THREATS CONTROL

Сучасні цифрові й технологічні трансформації продовжують зрушувати усталені політичні та економічні баланси сил у міжнародному середовищі, що генерує нові виклики і загрози економічному розвитку та безпеці. Йдеться насамперед про посилення впливу неекономічних чинників на економічну сферу, а також ерозію різних форм національного (економічного, фінансового, інвестиційного, промислового, торговельного, технологічного, цифрового, інфраструктурного тощо) суверенітету. Відповідні зрушення, прискорені в умовах всевітньої протидії насамперед економічним негативним наслідкам COVID-19, виводять проблему забезпечення економічної безпеки для багатьох держав на новий рівень актуальності. У статті аналізуються різні державні підходи до забезпечення економічної безпеки, які дедалі ширше трактують це поняття, відходячи від виключно економічної їх інтерпретації. В умовах поглиблення кризових явищ забезпечення економічної безпеки буде посилено, насамперед в інвестиційній сфері (скринінг інвестицій) та в питаннях забезпечення економічного суверенітету. У статті обґрунтовується важливість модернізації концепції забезпечення економічної безпеки України та врахування нових критеріїв в основних засадничих документах економічного розвитку.

Ключові слова: економічна безпека держави, цифрові та технологічні трансформації, національні інтереси, економічний суверенітет, національна безпека.

Современные цифровые и технологические трансформации продолжают сдвигать

устоявшиеся политические и экономические балансы сил в международной среде, что создает новые вызовы и угрозы экономическому развитию и безопасности. Речь идет прежде всего об усилении влияния неэкономических факторов на экономическую сферу, а также эрозии различных форм национального (экономического, финансового, инвестиционного, промышленного, торгового, технологического, цифрового, инфраструктурного и пр.) суверенитета. Соответствующие сдвиги, ускоренные в условиях противодействия прежде всего экономическим негативным последствиям COVID-19, выводят проблему обеспечения экономической безопасности для многих государств на новый уровень актуальности. В статье анализируются различные государственные подходы к обеспечению экономической безопасности, все шире трактующие это понятие, отходя от исключительно экономической их интерпретации. В условиях углубления кризисных явлений обеспечение экономической безопасности будет усилено, прежде всего в инвестиционной сфере (скрининг инвестиций) и в вопросах обеспечения экономического суверенитета. В статье обосновывается важность модернизации концепции обеспечения экономической безопасности Украины и учета новых критериев в ключевых документах экономического развития.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, цифровые и технологические трансформации, национальные интересы, экономический суверенитет, национальная безопасность.

УДК 338.2:351.863.3

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.58-4>

Базилук Я.Б.

к.е.н., доцент,
завідувачка відділу економічної стратегії
Національний інститут стратегічних
досліджень

Bazyliuk Yaroslava

National Institute for Strategic Studies

Contemporary digital and technological transformations continue to shift the established political and economic balances of power in the international environment, which generates new challenges and threats to economic development and security. It is primarily a question of strengthening the influence of non-economic factors on the economic sphere, as well as the erosion of various forms of national (economic, financial, investment, industrial, trade, technological, digital, infrastructural, etc.) sovereignty. The corresponding changes, accelerated in the conditions of global counteraction, first of all, to the economic negative consequences of COVID-19, bring the problem of ensuring economic security for many states to a new level of urgency. The article analyzes various state approaches to ensuring economic security, which are increasingly interpreting this concept based on purely economic interpretation. In the face of the COVID-19 pandemic, EU and the US are taking unprecedented measures to protect their economies from external and internal threats. It is determined that the accumulation of dependence on foreign entities in the field of capital transactions and the concentration of control over strategically important assets, as well as the concentration of foreign control over critical infrastructure assets, can pose fundamental threats to economic security of the state. It is determined that economic security plays an increasingly significant role in contemporary economic policies of the world's leading countries. In the conditions of deepening COVID-19 crisis phenomena, ensuring economic security will be strengthened, first of all in investment sphere (via investment screening) and in issues of ensuring economic sovereignty. For Ukraine, the revision of approaches to ensuring economic security is due to the need to form an integrated strategy to protect the economy and ensure national interests from the negative impact of new threats. The article substantiates the importance of modernizing the concept of ensuring the economic security of Ukraine and taking into account new criteria in the main basic documents of economic development.

Key words: economic security of the state, digital and technological transformations, national interests, economic sovereignty, national security.

Постановка проблеми. Попри плюралізм тлумачень економічної безпеки, урядами багатьох країн світу визначаються спеціалізовані заходи убезпечення економіки від негативних впливів

змін економічного та неекономічного характеру. Цифрові та технологічні трансформації, які набули суттєвого прискорення в період запровадження заходів із протидії поширенню пандемії COVID-19,

продовжують переоблаштовувати фізичне середовище та формувати нову архітектуру реалізації економічних відносин як на національному, так і міжнародному рівнях. Ці процеси також значно прискорили ерозію різних форм (економічного, цифрового, технологічного, промислового, фінансового тощо) суверенітету держав, що генерують загрози економічній безпеці держави. Нагромадження економічних залежностей, а також підвищення тиску неекономічних чинників на економіку, які в нових умовах набули більш широких можливостей технологічної реалізації, підвищує загрози економічній безпеці держави. Існує наукова та прикладна потреба переосмислення підходів до визначення та забезпечення економічної безпеки держави в нових реаліях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженнями різних аспектів забезпечення економічної безпеки держави, економічного (в т.ч. технологічного та цифрового) суверенітету опікується значна кількість провідних експертів та вчених, авторитетних фахових організацій, а також урядових структур. Серед них відзначаються дослідження вчених та експертів М. Фельдштейна [1], М. Леонарда, Ж. Пізані-Феррі, Є. Рібакової, Дж. Шапіро, Г. Вольфа [2], Ж-П. Дарніса [3], документах стратегічного розвитку ЄС [4–5], США [6], України [7–8] та інших країн [9]. Водночас зберігає невирішеність проблема інтеграції понять та визначення системи забезпечення економічної безпеки в новій цифровій та технологічній парадигмі розвитку.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення трансформаційної сутності поняття економічної безпеки держави в сучасних реаліях та переосмислення на цій основі підходів до її забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Реалізація економічних відносин у сучасних умовах пов'язана з істотним посиленням впливу неекономічних чинників на економіку. За висновками провідних експертів, ключові світові гравці не відокремлюють економіку від геополітики, а конкуренція між ними одночасно стає економічною конкуренцією та конкуренцією в галузі безпеки [2]. Економічна сфера прямо чи опосередковано залучена до вирішення багатьох завдань національної безпеки, виступаючи не тільки матеріальною основою, а й за певних умов результативним засобом досягнення політичних та інших цілей.

Явище використання економічних засобів для реалізації та забезпечення національних інтересів або досягнення політичних цілей – не нове. Принциповим у застосуванні економічних інструментів для досягнення неекономічних цілей є те, що незалежно від масштабів та агресивності економічного впливу, а також ступеня нанесених соціально-економічних збитків, у відповідь, як пра-

вило, не передбачається застосування військових заходів. Натепер невідомі приклади доктрин національної безпеки держав, які кваліфікують навіть суттєву економічну агресію приводом для військової відповіді. Водночас регламентація економічних відносин (економічні санкції, моніторинг іноземних інвестицій в інтересах національної безпеки та ін.) виступає важливим засобом забезпечення національних інтересів.

З іншого боку, політичне протистояння може реалізовуватися через протидію у площині економічних відносин, доповнених у сучасних умовах цифровим, технологічним, промисловим, фінансовим або навіть інфраструктурним протистоянням. У цих умовах політика економічного розвитку не може не враховувати геополітичного контексту та завдань національної безпеки, в іншому разі це призведе до критичної втрати економічного суверенітету та підпорядкування недружнім інтересам інших країн. Цей комплекс питань зазвичай досліджується в системі забезпечення економічної безпеки держави.

У практиці багатьох країн поняття «економічна безпека держави» може тлумачитися загально і залежно від контексту ситуації. Є й узагальнені підходи, які обмежуються виключно внутрішньою економічною сферою, а також враховують здатність держави самостійно вибирати та реалізовувати незалежну політику економічного розвитку. Інший підхід полягає у врахуванні в питаннях економічної безпеки більш широкого аспекту: впливу неекономічних чинників на економіку, а також економічних можливостей забезпечувати інтереси національної безпеки на внутрішньому та зовнішньому рівнях. В існуючій практиці багато країн дедалі більше застосовують другий підхід, виражаючи логіку забезпечення економічної безпеки в тому числі через поняття цифрового, технологічного та економічного суверенітету, інвестиційних заходів (моніторингу та регламентації інвестицій в інтересах національної безпеки), економічного (фінансового) захисту об'єктів критичної інфраструктури тощо.

У Стратегії Національної безпеки США 2017 р. зазначено, що «економічна безпека – це національна безпека», яка пов'язується із внутрішніми можливостями економіки (забезпечення економічного процвітання, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва та ін.) та спроможністю захистити вільні та чесні економічні відносини і лідерство в дослідженнях, технологіях, винаходах та інноваціях [6].

Конкретизуючи питання економічної безпеки держави, міністерством економіки США визначено, що економічна безпека передусім розуміється як зосередження виробництва передових технологій та товарів першої необхідності всередині країни, захист торгівлі (конкуренції, рівних прав на зовнішніх ринках), підвищення кібербез-

пеки [10]. А міністерство внутрішньої безпеки США трактує економічну національну безпеку через спроможність держави до захисту від супротивників, включаючи терористів, забезпечення вільного обігу товарів та послуг, людей, капіталу, а також інформації і технологій через кордони держави [11]. За висновками М. Фельдштейна, стратегічне фокусування у забезпеченні економічної безпеки США в чинній адміністрації становлять інвестиційні заходи, пов'язані із національною безпекою (насамперед спрямовані на протидію викраденню та примусовій передачі технологій), боротьбу з торговельною політикою урядів іноземних держав на непаритетній основі (зокрема, перешкоджанню нетарифними бар'єрами для експорту США) [1].

В умовах протидії пандемії COVID-19 у США у березні 2020 р. було ухвалено Закон «Про допомогу від коронавірусу, спрощення та економічну безпеку» [12], яким зокрема передбачено загальне надання допомоги у 2,2 трлн дол США (близько 10% ВВП), що стало найбільшим пакетом стимулів в історії країни. У відповідь на критичне зниження економічної активності надані стимули охопили підтримку широкого спектру питань: від захисту доходів громадян та їхньої медичної безпеки, підтримки бізнесу до допомоги підрядникам оборонної сфери.

Розширений підхід до забезпечення економічної безпеки застосовує також і супротивник України – Росія. Так, відповідною стратегією до 2030 року [9] економічна безпека визначається станом захищеності національної економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз, за якого забезпечується економічний суверенітет країни, єдність її економічного простору, умови для реалізації стратегічних національних пріоритетів РФ. Треба зважати на те, що висловлена у цій стратегії теза про посилення тенденції розповсюдження на сферу економіки викликів та загроз воєнно-політичного характеру, в тому числі за рахунок використання економічних методів для досягнення політичних цілей, засвідчує важливість економічних засобів протистояння в стратегіях цієї країни.

В Україні економічна безпека визначена Конституцією, де статтею 17 зазначено, що забезпечення економічної безпеки належить до найважливіших функцій держави та справою всього українського народу, поряд із такими категоріями, як захист суверенітету і територіальної цілісності [7]. Конкретизоване визначення економічної безпеки держави є у методичних рекомендаціях Мінекономіки, вона трактується станом національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [13]. У цьому визначенні зосе-

реджується увага скоріше на вужчому підході – економічних аспектах, безвідносно можливостей економіки забезпечувати реалізацію національних інтересів, а також захисту економіки від неекономічних чинників впливу.

Питання екзистенційного значення економічного суверенітету ЄС було поставлено у формі сайт-звіті Європейської Комісії [5], в якому наголошується на небезпеці ворожого поглинання стратегічних європейських активів з боку іноземних компаній (насамперед у галузях оборони, охорони здоров'я, ланцюгів постачання для авіакосмічної галузі, критичної інфраструктури), а також іноземних субсидій, які підривають рівні умови на ринку. На розробленні стратегії економічного суверенітету, заснованому на таких ключових напрямках, як: зміцнення наукової, дослідницької, технологічної та інноваційної бази Європи; захист активів, які мають вирішальне значення для національної безпеки, від іноземного втручання; забезпечення рівних конкурентних умов на внутрішньому та міжнародному рівнях, а також укріплення європейської валютно-фінансової автономності, наголошується провідними європейськими науковцями та експертами [2].

В умовах інформаційних та технологічних трансформацій захист різних форм економічного суверенітету стає прерогативою багатьох національних урядів та економічних союзів. У показовому лютевому зверненні Є. Макрон закликав до встановлення реального суверенітету ЄС, насамперед цифрового, технологічного та промислового, визначаючи їх опорою колективної безпеки. Є. Макрон закликав пришвидшити відновлення контролю над морською, енергетичною та цифровою інфраструктурою, інвестиціями у відповідні сфери (зокрема у такі чутливі для економіки сфери, як інфраструктура 5G, хмарні технології збереження даних, операційні системи, підводні кабельні мережі, доступ до космосу, політики стандартизації) [13]. Зокрема, уповноважений із питань внутрішнього ринку ЄС Т'єрі Бретон зазначив, що Європа має все необхідне, щоб очолити гонку «великих даних» та зберегти свій технологічний суверенітет, лідерство в цій галузі та економічну конкурентоспроможність на користь європейських споживачів [4]. Це засвідчує багатосторонні зусилля, які здійснюються країнами для захисту економічної безпеки у широкому розумінні цього питання.

Іншим актуальним для економічної безпеки держави питанням є встановлення іноземними суб'єктами контролю над деякими економічними активами, яке становить загрозу національній безпеці. Зокрема, це стосується: придбання іноземними власниками активів критичної інфраструктури або об'єктів, які перебувають у безпосередній близькості до об'єктів критичної інфраструктури;

здійснення іноземних інвестицій у підприємства, які володіють критичними технологіями, що можуть бути передані за кордон (авіакосмічні технології; технології збору та передачі даних тощо) з порушенням національних інтересів тощо. Усвідомивши таку загрозу, низка держав активно впроваджує механізми створення спеціалізованих установ щодо для контролю над іноземними інвестиціями, які можуть становити загрози національній безпеці; осучаснення підходів до визначення секторальних залежностей від іноземного капіталу у галузях, чутливих для національної безпеки, а також регламентів концентрації національних активів фізичними та юридичними особами – бенефіціарами під контролем урядів іноземної держави.

Загалом карантин COVID-19 мобілізував зусилля Єврокомісії з удосконалення механізмів відповідного скринінгу прямих іноземних інвестицій. Так, у березні 2020 року було надано пропозиції щодо розширення переліку випадків та стратегічних секторів, коли придбання або контроль іноземним інвестором конкретного бізнесу, інфраструктури чи технології створює ризик для безпеки або суверенітету ЄС, та застосування до них правил, які зазвичай застосовуються для захисту оборонних та аерокосмічних компаній [15].

Таким чином, попри різну концептуалізацію питання економічної безпеки, державами приділяється багато уваги розширенню можливостей використання економічних інструментів для забезпечення національних економічних інтересів. При цьому забезпечення економічної безпеки держави не обмежується виключно економічними інструментами та сферою економічних відносин. Важлива роль у забезпеченні завдань національної безпеки належить і неекономічним

засобам. Для зручності систематизації сучасних уявлень про економічну безпеку держави нами було розроблено суб'єктно-об'єктну матрицю, наведену на рис. 1.

На наш погляд, економічну безпеку держави доцільно досліджувати у комплексному підході, який дасть змогу враховувати як *економічні, так і неекономічні засоби впливу* (які одночасно можуть виступати інструментами протидії зарозам економічній безпеці та використовуватися як засоби тиску, і відповідно – генерувати загрози економічній безпеці держави), а також *види економічних і неекономічних суспільних відносин* (які, підпадаючи під дію економічних інструментів впливу, можуть генерувати загрози економічній безпеці держави і визначати засоби протидії таким зарозам. Наприклад, використання економічних інструментів впливу для досягнення сприятливих політичних рішень із боку іншої держави), які визначають середовище формування і забезпечення економічної безпеки держави.

Для України, досить інтегрованої у міжнародну економіку, джерела ризиків економічної безпеки у новому середовищі формують різноманітні засоби як економічного характеру: встановлення економічної залежності, залучення прямих іноземних інвестицій у чутливі для національної безпеки сфери, відсутність технологічного та цифрового суверенітету тощо, так і неекономічного: посилення геополітичної напруженості, зовнішня агресія тощо.

В умовах посилення геоекономічного тиску, а також прискорення змін технологічної та цифрової трансформації, в Україні доцільно осучаснити візію основ забезпечення економічної безпеки, виходячи з існуючих реалій посилення впливу неекономічних засобів на економічну сферу.

		Засоби впливу	
		Економічні (фінансові, валютні, промислові, енергетичні), санкції, науково-технологічні, конкурентні, логістичні та ін.)	Неекономічні (політичні, військові, медичні, ідеологічні, підривні, міграційні, психологічні, дипломатичні, юридичні, релігійні, інформаційні, терористичні, розвідувальні, мережеві та ін.)
Види суспільних відносин	Економічні	X	X
	Неекономічні (політичні, правові, духовні, соціальні та ін.)	X	

Рис. 1. Суб'єктно-об'єктна матриця середовища і засобів впливу на економічну безпеку держави

Джерело: складено автором

У Стратегію економічної безпеки України, передбачену Стратегією національної безпеки України [16], доцільно у зв'язку з цим поряд із питаннями захисту основних, традиційних складників економічної безпеки включити важливі для майбутнього питання: забезпечення економічного, технологічного та цифрового суверенітету України, формування потенціалу економічних можливостей для відстоювання національних інтересів, скринінгу іноземних інвестицій у національних інтересах, застосування заходів протидії недобросовісній торговельній практиці, а також економічного захисту критичної інфраструктури України. Формування інтегрованої стратегії захисту економічної безпеки України дасть змогу сформулювати законодавче підґрунтя для визначення ключових ризиків економічної безпеки та механізми їх мінімізації, пов'язані з іншими стратегічними документами соціально-економічного розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Безвідносно інтерпретації поняття «економічна безпека держави» у стратегічних документах і доктринах розвитку, уряди більшості держав опікуються реалізацією національних інтересів та забезпеченням економіки від зовнішніх та внутрішніх загроз. У різних концепціях забезпечення економічної безпеки держави можуть застосовуватися вузький (зосереджений переважно на економічних чинниках) та широкий (включає чинники впливу нееконічного характеру) підходи.

У сучасних умовах поняття економічної безпеки держави набуло більш комплексного характеру. Це актуалізувало потребу визначення різних форм економічного суверенітету держав, ерозія якого в умовах поглиблення цифрових та технологічних новацій генерує загрози економічній безпеці держави.

Переосмислення стратегії економічної безпеки України дасть змогу врахувати сучасні ризики і загрози, забезпечити єдиний інтегральний підхід до її забезпечення, синхронізувати механізми у ключових програмних документах соціально-економічного розвитку, а також регламентувати економічні процеси розвитку в інтересах національної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. *Martin Feldstein*. Economics and American National Security URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/economics-american-national-security-strategy-by-martin-feldstein-2017-12> (дата звернення: 02.10.2020).
2. *Mark Leonard, Jean Pisani-Ferry, Elina Ribakova, Jeremy Shapiro and Guntram Wolf*. Redefining Europe's economic sovereignty / Policy Contribution Issue n 9. June 2019 URL: https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2019/06/PC-09_2019_final-1.pdf (дата звернення: 02.10.2020).

3. *Jean-Pierre Darnis*. A COVID-19 Moment for Technological Sovereignty in Europe? URL: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/covid-19-moment-technological-sovereignty-europe> (дата звернення: 02.10.2020).

4. European Commission. Shaping Europe's digital future: Commission presents strategies for data and Artificial Intelligence Brussels, Press release 19 February 2020 URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_273 (дата звернення 02.10.2020).

5. European Commission. 2020 Strategic Foresight Report. Charting the Course Towards a More resilient Europe. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategic_foresight_report_2020_1.pdf (дата звернення: 02.10.2020).

6. *National Security Strategy of the United States of America*. December 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 02.10.2020).

7. Конституція України. Стаття 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.10.2020).

8. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» № 392/2020 від 14.09.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (дата звернення: 02.10.2020).

9. Указ Президента Российской Федерации от 13.05.2017 г. № 208 «О Стратегии экономической безопасности Российской Федерации на период до 2030 года». URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/41921> (дата звернення: 02.10.2020).

10. *Strengthen U.S. Economic and National Security*. U.S. Department of Commerce. URL: <https://www.commerce.gov/about/strategic-plan/strengthen-us-economic-and-national-security> (дата звернення: 02.10.2020).

11. The Department of Homeland Security. Economic Security URL: <https://www.dhs.gov/topic/economic-security> (дата звернення: 02.10.2020).

12. Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security Act or the CARES Act Public Law No: 116-136 (03/27/2020) URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/748> (дата звернення: 02.10.2020).

13. Наказ Мінекономіки № 1277 від 29.10.2013 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 02.10.2020).

14. Speech of the President of the Republic on the Defense and Deterrence Strategy. Février 2020. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/02/07/speech-of-the-president-of-the-republic-on-the-defense-and-deterrence-strategy.en> (дата звернення: 02.10.2020).

15. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION/ Guidance to the Member States concerning foreign direct investment and free movement of capital from third countries, and the protection of Europe's strategic assets, ahead of the application of Regulation (EU) 2019/452 (FDI Screening Regulation). Brussels, 25.3.2020 C (2020) 1981 final URL: <https://trade>.

ec.europa.eu/doclib/docs/2020/march/tradoc_158676.pdf (дата звернення: 02.10.2020).

16. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» № 392/2020 від 14.09.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (дата звернення: 02.10.2020).

REFERENCES:

1. *Martin Feldstein*. Economics and American National Security. Available at: <https://www.project-syndicate.org/commentary/economics-american-national-security-strategy-by-martin-feldstein-2017-12> (accessed 2 October 2020).

2. *Mark Leonard, Jean Pisani-Ferry, Elina Ribakova, Jeremy Shapiro and Guntram Wolf*. Redefining Europe's economic sovereignty / Policy Contribution Issue n 9. June 2019. Available at: https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2019/06/PC-09_2019_final-1.pdf (accessed 2 October 2020).

3. *Jean-Pierre Darnis*. A COVID-19 Moment for Technological Sovereignty in Europe? Available at: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/covid-19-moment-technological-sovereignty-europe> (accessed 2 October 2020).

4. European Commission. Shaping Europe's digital future: Commission presents strategies for data and Artificial Intelligence Brussels, Press release 19 February 2020. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_273 (accessed 2 October 2020).

5. European Commission. 2020 Strategic Foresight Report. Charting the Course Towards a More resilient Europe. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategic_foresight_report_2020_1.pdf (accessed 2 October 2020).

6. *National Security Strategy of the United States of America*. December 2017. Available at: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (accessed 2 October 2020).

7. Konstytutsiia Ukrainy. Statia 17. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 2 October 2020).

8. Ukaz Prezidenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky

Ukrainy» № 392/2020 vid 14.09.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (accessed 2 October 2020).

9. Ukaz Prezidenta Rossyiskoi Federatsyy ot 13.05.2017 h. № 208 «O Stratehyy ekonomycheskoi bezopasnosti Rossyiskoi Federatsyy na peryod do 2030 hoda». Available at: <http://kremlin.ru/acts/bank/41921> (accessed 2 October 2020).

10. *Strengthen U.S. Economic and National Security*. U.S. Department of Commerce. Available at: <https://www.commerce.gov/about/strategic-plan/strengthen-us-economic-and-national-security> (accessed 2 October 2020).

11. The Department of Homeland Security. Economic Security. Available at: <https://www.dhs.gov/topic/economic-security> (accessed 2 October 2020).

12. Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security Act or the CARES Act Public Law No: 116–136 (03/27/2020). Available at: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/748> (accessed 2 October 2020).

13. Nakaz Minekonomiky № 1277 vid 29.10.2013 «Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy» Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (accessed 2 October 2020).

14. Speech of the President of the Republic on the Defense and Deterrence Strategy. Février 2020. Available at: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/02/07/speech-of-the-president-of-the-republic-on-the-defense-and-deterrence-strategy.en> (accessed 2 October 2020).

15. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION/ Guidance to the Member States concerning foreign direct investment and free movement of capital from third countries, and the protection of Europe's strategic assets, ahead of the application of Regulation (EU) 2019/452 (FDI Screening Regulation). Brussels, 25.3.2020 C (2020) 1981 final Available at: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/march/tradoc_158676.pdf (accessed 2 October 2020).

16. Ukaz Prezidenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» № 392/2020 vid 14.09.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (accessed 2 October 2020).